

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.03.079>

УДК 332.1

С.О. ІЩУК, д-р екон. наук, проф.,

завідувачка відділу проблем реального сектору економіки регіонів

ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України», м. Львів, Україна

 orcid.org/0000-0002-3698-9039

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, тип економіки регіонів, товарний експорт.

Досліджено вплив зовнішніх чинників на показники соціально-економічного розвитку України упродовж 2012—2018 рр. Побудовано рейтинг регіонів України за їхнім внеском валовий внутрішній продукт і проаналізовано його динаміку. Запропоновано авторську типологію регіонів за рівнем їхньої економічної спеціалізації. Визначено основні проблеми національної економіки та запропоновано комплекс механізмів для їх подолання.

Вступ. Упродовж останніх п'яти років Україна перебувала у надскладній геополітичній та соціально-економічній ситуації. Передусім це пов'язано з окупацією Російською Федерацією (далі РФ) 7 % території, на якій проживало 13 % населення України (2 млн осіб у АР Крим і близько 4 млн осіб на окупованих територіях Донбасу) та формувалось 13,7 % ВВП (у 2013 р.) [1]. Втрати України від окупації цих територій (за умови втрати їх назавжди) оцінено у 98,8 млрд дол. США, що склало 88,1 % ВВП України у 2017 р. [2]. Як наслідок, валовий зовнішній борг України вимушено зріс із 76,6 % відносно ВВП у 2012 р. до 130,5 % у 2015 р. Окрім того, розірвалося більшість зв'язків вітчизняних суб'єктів господарювання із бізнес-партнерами на території країн СНД, а найбільше — РФ. Вплив цих та інших чинників негативно позначився вся на динаміці показників стану макроекономічного середовища, основними з яких є інфляція, обмінний курс, облікова ставка НБУ, ВВП тощо, проте створилися нові виклики для розвитку, зокрема східних регіонів України, і, водночас, визначилися нові пріоритети такого розвитку.

Масштабність національної економіки та її глибока неоднорідність у регіональному розрізі зумовлюють актуальність наукових розробок у даному тематичному напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Грунтовні усебічні дослідження соціально-економічного розвитку регіонів України проводяться, зокрема, в інститутах Національної академії наук України. Так, колективом науковців під керівництвом академіка НАН України Е.М. Лібанової та академіка НААН України М.А. Хвесика розроблено методологію формування системи індикаторів ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем і запропоновано концептуальні та науково-методичні підходи до оцінки соціального

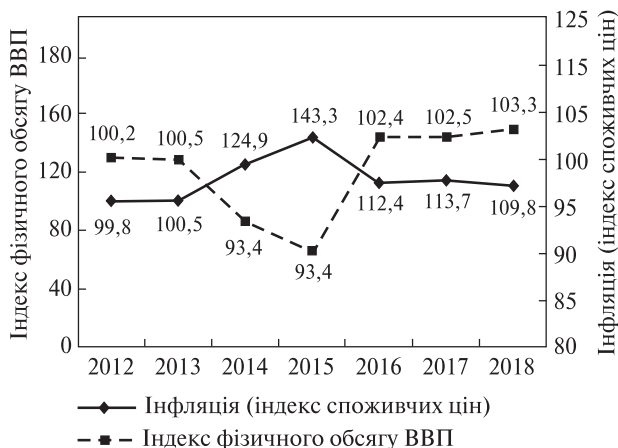

Рис. 1. Динаміка значень основних макроекономічних показників в Україні, % до попереднього року. Побудовано на основі [7].

потенціалу держави та її регіонів, а також сформульовано базові імперативи і стратегічні напрями раціоналізації усіх сфер ресурсокористування в Україні [3]. Науковцями Інституту економіко-правових досліджень НАН України сформовано підхід до аналізу стану і тенденцій розвитку міжрегіонального співробітництва в Україні, який сприяє ефективній міжрегіональній взаємодії державних, суспільних установ і суб'єктів господарювання регіонів-партнерів [4]; запропоновано приклад та орієнтири документального оформлення процесу моніторингу реалізації домінантної стратегії розвитку міжрегіональної економічної співпраці та окреслено етапи моніторингу такої стратегії [5]; здійснено стратегування регіонального розвитку на прикладі Донецької області [6].

Метою статті є оцінка сучасних тенденцій розвитку регіонів України у контексті ключових трендів національної і світової економіки.

Результати дослідження. Основним показником-індикатором одночасного розвитку економічної, фінансової та соціальної сфер будь-якої держави є рівень інфляції (індексу споживчих цін). Упродовж 2012—2015 рр. в Україні відбулось суттєве зростання індексу споживчих цін — на 43,5 в. п. (рис. 1).

Однією з основних причин збільшення інфляції був (і залишається) високий рівень імпортозалежності національної економіки, зокрема у сегменті споживання промислової продукції (>50 %), яка домінує в українському імпорті з часткою ≈ 80 %. Девальвація гривні у понад три рази призвела до здорожчання ім-

порту, а відтак і вітчизняної продукції з високою часткою імпортих складових, передусім машинобудування (залежність від імпорту якого у середньому становить понад 80 %), а також продукції легкої (>60 %) і хімічної (>80 %) промисловості. Збільшення індексу споживчих цін в Україні призвело до зменшення купівельної спроможності населення, що спричинило скорочення внутрішнього попиту на товари виробничого та невиробничого призначення. Унаслідок падіння обсягів виробництва продукції (промислової, сільськогосподарської, будівельної) індекс фізичного обсягу ВВП України за три роки знизився на 10 в. п. — до 90,2 % у 2015 р. проти 100,2 % у 2012 р.

Із 2016 р. почалося покращення кон'юнктури на світових ринках зернових культур і чорних металів (які займали ≈ 35 % вітчизняного товарного експорту), що створило сприятливі умови для підвищення рівня соціально-економічного розвитку в Україні. Наслідком зростання національної економіки стало суттєве зменшення валового внутрішнього боргу України (відносно ВВП): до 103,8 % у 2017 р. (проти 130,5 % у 2015 р.) та зниження інфляції до 113,7 % (проти 143,3 %). Індекс фізичного обсягу ВВП України упродовж 2016—2017 рр. стабільно перебував на рівні 102,4÷102,5 %, а у 2018 р. досяг 103,3 % під час зниження індексу споживчих цін до 109,8 %.

У регіональному розрізі найменшого падіння у кризовому для України 2015 р. зазнала економіка Вінницької області: індекс фізичного обсягу її валового регіонального продукту (ВРП) скоротився на 2,9 в. п., тоді як Донецької — на 38,7 в. п., а Луганської — на 52,3 в. п. У 2016 р. 17 областей продемонстрували позитивне значення цього показника (>100 %), а у 2017 р. їхня кількість збільшилась до 18 (табл. 1).

Найбільшого зростання (і порівняно високого значення) індексу фізичного обсягу ВРП було досягнуто в Івано-Франківській, Тернопільській і Хмельницькій областях. Названі області у 2017 р. були лідерами з-поміж регіонів України за значенням цього індексу. Водночас у шести областях (Вінницькій, Волинській, Житомирській, Київській, Харківській і Херсонській) відбулось уповільнення росту економіки. Попри щорічне зниження упродовж аналізованого періоду росту економіки Січеславської області (за винятком 2017 р.),

вона залишається лідером у рейтингу регіонів за обсягом ВРП після переміщення Донецької області на третю позицію внаслідок зменшення її частки у ВВП України більш як удвічі — на 6,1 в. п. (табл. 2). Незмінну четвірку лідерів цього рейтингу упродовж 2012—2017 рр. замикала Київська область.

Найбільшого падіння у рейтингу (на 16 позицій), порівняно з 2012 р., зазнала Луганська область, частка якої у ВВП України скоротилась на 3,0 в. п. Окрім неї, позиції у рейтингу за цей період втратили також Одеська та Львівська (по одній позиції), Івано-Франківська (дві позиції) і Закарпатська (три позиції) області. Натомість Полтавська область, попри зменшення індексу її ВРП упродовж 2012—2017 рр. сумарно на 22,9 в. п., піднялась у рейтингу за часткою у ВВП України на три позиції і у 2017 р. увійшла до п'ятірки його лідерів.

Таким чином, можна констатувати наявність значних диспропорцій в економічному розвитку регіонів України. Так, у 2017 р. п'ять областей сформували майже третину (32,8 %) ВВП України. Проте ці диспропорції мають тенденцію до зменшення. Для порівняння, у 2012 р. на п'ятірку лідерів рейтингу припадало 36,6 % ВВП України. За аналізований період кількість регіонів, частка яких у ВВП України перевищила 5 %, збільшилась удвічі (із трьох до шести). Важливо наголосити, що такі зміни визначальною мірою спричинені зовнішнім системним впливом сукупності суспільно-політичних і соціально-економічних зрушень, які відбулись в Україні та світі упродовж останніх п'яти років.

Однак пояснення відмінностей в економічному потенціалі регіонів та їхнього внеску у ВВП України лежить у площині формування

ТАБЛИЦЯ 1. Індекс фізичного обсягу ВРП регіонів України за 2012—2017 рр.

Область	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Вінницька	103,7	104,8	104,6	97,1	106,5	101,8
Волинська	104,8	99,3	101,1	95,3	108,2	105,3
Донецька	97,1	94,7	67,1	61,3	99,1	95,2
Житомирська	109,4	101,9	103,6	98,1	105,2	105,0
Закарпатська	103,0	100,6	102,8	93,5	97,3	103,1
Запорізька	97,8	99,3	100,4	94,7	99,7	103,1
Івано-Франківська	103,3	97,7	97,6	92,0	99,0	107,1
Київська	101,9	93,4	99,4	94,0	105,7	104,6
Кропивницька *	100,7	109,5	100,6	91,7	105,0	98,6
Луганська	99,1	92,2	61,0	47,7	118,0	83,8
Львівська	102,0	98,8	100,9	95,2	99,3	103,8
Миколаївська	96,1	104,4	98,4	95,3	105,6	99,1
Одеська	96,8	105,7	98,3	95,8	104,2	104,2
Полтавська	97,8	94,4	96,0	93,8	97,9	97,2
Рівненська	103,3	96,9	102,6	93,4	100,3	103,5
Січеславська **	97,5	99,3	95,1	90,3	98,4	102,1
Сумська	101,7	102,7	100,4	96,7	96,6	100,2
Тернопільська	109,0	96,6	108,0	93,7	98,5	105,6
Харківська	98,4	98,8	97,9	90,9	102,1	101,4
Херсонська	100,2	101,1	99,7	98,7	102,8	100,8
Хмельницька	109,0	96,9	102,3	92,2	104,7	106,4
Черкаська	100,9	100,7	98,9	95,0	101,8	98,3
Чернівецька	106,1	101,5	98,3	94,7	99,4	103,5
Чернігівська	104,0	95,8	100,5	93,4	100,6	102,2

Примітки: * Кропивницька область — до 2018 р. Кіровоградська; ** Січеславська область — до 2019 р. Дніпропетровська.

Побудовано на основі [7].

структури національної економіки та особливостей її розвитку на мезорівні. У 2017 р. 57,84 % ВВП України сумарно сформували три види економічної діяльності (далі ВЕД): промисловість — 33,37 %, торгівля — 13,91 і сільське господарство (с/г) — 10,56 %. Із них провідним ВЕД є *промисловість* із часткою 25,12 % у ВДВ України, тоді як торгівлі належить 16,27, а с/г — 12,06 % (табл. 3). Попри значні (≈ 25 %) вивільнення працівників упродовж останніх п'яти років промисловість залишається лідером за кількістю зайнятих у суб'єктах господарювання, водночас забезпечуючи 43,5 % податкових надходжень до Державного бюджету України. На промисловий сектор економіки припадає понад 60 % вітчизняного експорту товарів і послуг, а також ≈ 35 % капітальних інвестицій.

Наслідком нестабільної динаміки промислового виробництва в Україні під впливом геополітичних і макроекономічних чинників стало скорочення промислової спеціалізації економіки окремих регіонів України. Так, у 2017 р. промисловість була провідним видом економічної діяльності (із найвищою часткою у ВДВ) в одинадцяти областях (проти 15-ти у 2012 р.). Упродовж 2013—2017 рр. промисловою спеціалізацію втратили: Житомирська, Закарпатська, Миколаївська, Одеська, Сумська та Чернігівська області (табл. 4). Натомість у Київській області промисловість стала провідним ВЕД, тоді як у 2012 р. ним була торгівля. Найбільш «індустріальною» в Україні є Полтавська область: частка промислового сектору економіки у ВДВ цього регіону перевищує 50 %. До «високоіндустріальних» також

ТАБЛИЦЯ 2. Рейтинг регіонів за часткою у ВВП України

2012		2016		2017	
Область	Частка у ВВП, %	Область	Частка у ВВП, %	Область	Частка у ВВП, %
Донецька	11,7	Січеславська	10,2	Січеславська	10,5
Січеславська	10,1	Харківська	6,5	Харківська	6,3
Харківська	5,6	Донецька	5,8	Донецька	5,6
Київська	4,8	Київська	5,4	Київська	5,3
Одеська	4,4	Одеська	5,0	Полтавська	5,1
Львівська	4,3	Полтавська	4,9	Одеська	5,0
Луганська	4,0	Львівська	4,8	Львівська	4,9
Полтавська	3,9	Запорізька	4,4	Запорізька	4,4
Запорізька	3,8	Вінницька	3,1	Вінницька	3,1
Вінницька	2,3	Миколаївська	2,5	Черкаська	2,5
Івано-Франківська	2,2	Черкаська	2,5	Миколаївська	2,3
Черкаська	2,1	Івано-Франківська	2,2	Житомирська	2,1
Миколаївська	2,0	Житомирська	2,0	Івано-Франківська	2,1
Хмельницька	1,8	Хмельницька	2,0	Хмельницька	2,1
Житомирська	1,7	Кропивницька	1,9	Сумська	1,9
Сумська	1,7	Сумська	1,9	Чернігівська	1,9
Чернігівська	1,6	Чернігівська	1,8	Кропивницька	1,8
Закарпатська	1,5	Рівненська	1,7	Волинська	1,7
Кропивницька	1,5	Херсонська	1,6	Рівненська	1,6
Рівненська	1,5	Волинська	1,5	Херсонська	1,6
Волинська	1,4	Закарпатська	1,4	Закарпатська	1,4
Херсонська	1,3	Луганська	1,3	Тернопільська	1,4
Тернопільська	1,2	Тернопільська	1,3	Луганська	1,0
Чернівецька	0,9	Чернівецька	0,9	Чернівецька	1,0

Примітка: темно-сірим кольором виділено найвищий рейтинг, частка ВВП >10 %, світло-сірим — середній, 5—10 %.

Авторські розрахунки на основі [7].

належать Донецька, Січеславська та Запорізька області.

Загалом можна виділити чотири основні типи економіки регіонів України:

1) *індустріальний* — найбільший обсяг ВДВ у регіоні упродовж певного (не менше трьох років) періоду стабільно формує промисловість. Відносяться Січеславська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Полтавська, Рівненська та Харківська області;

2) *аграрний* — найбільший обсяг ВДВ у регіоні упродовж певного (не менше трьох років) періоду стабільно формує с/г. Відносяться Вінницька, Житомирська, Кропивницька, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька та Чернігівська області;

3) *диверсифікований* — у структурі ВДВ регіону частка жодного з ВЕД не є доміантною (або становить <20 %). Відносяться Волинська, Закарпатська й Одеська області;

ТАБЛИЦЯ 3. Частка основних ВЕД у ключових показниках в Україні, %

ВЕД	Валова додана вартість	Кількість зайнятих у суб'єктах господарювання	Податкові надходження до Держбюджету	Експорт товарів і послуг	Капітальні інвестиції
Промисловість	25,12	28,67	43,50	60,90	34,54
Сільське господарство	12,06	7,81	6,15	17,70	11,42
Торгівля	16,27	27,31	7,81	0,10	8,95

Авторські розрахунки на основі [7].

ТАБЛИЦЯ 4. Економічна спеціалізація регіонів України (за часткою у ВДВ), %

Область	Промисловість			Сільське господарство			Торгівля		
	2012	2016	2017	2012	2016	2017	2012	2016	2017
Вінницька	18,3	22,1	21,4	22,4	31,8	28,1	10,8	8,6	8,9
Волинська	16,4	17,9	15,4	16,6	20,5	17,2	15,3	15,7	25,5
Донецька	39,9	45,3	49,9	4,2	7,7	7,2	16,2	10,1	8,0
Житомирська	22,7	19,9	19,0	19,2	25,3	23,5	10,6	10,5	10,7
Закарпатська	20,2	16,7	15,1	14,2	17,1	15,2	17,4	11,7	12,4
Запорізька	43,9	41,4	42,4	8,5	13,9	12,0	11,6	10,4	10,7
Івано-Франківська	30,2	26,4	28,0	12,2	14,4	14,4	13,7	13,6	11,6
Київська	18,2	22,2	21,5	13,5	16,0	14,3	18,6	15,4	16,3
Кропивницька	22,2	20,6	19,1	23,2	36,8	31,3	11,5	8,3	10,4
Луганська	45,2	34,5	23,1	6,3	20,9	21,3	10,5	4,8	6,7
Львівська	17,9	22,7	22,9	9,0	10,2	9,6	17,7	12,6	15,5
Миколаївська	25,7	20,6	21,1	16,3	25,6	21,9	12,9	11,5	12,5
Одеська	13,1	13,7	12,5	7,4	13,3	11,5	14,9	13,3	14,6
Полтавська	44,2	50,5	54,1	14,2	19,6	14,3	8,0	6,4	6,9
Рівненська	26,2	26,1	24,5	17,1	20,6	19,9	11,1	13,7	11,6
Січеславська	47,3	46,7	48,2	4,9	8,5	7,3	12,9	10,9	11,4
Сумська	27,3	24,6	22,5	16,2	28,0	26,1	15,0	11,2	9,7
Тернопільська	13,6	15,0	14,2	24,2	28,9	28,1	12,3	10,8	10,6
Харківська	21,3	31,0	31,0	8,8	13,4	11,1	15,3	11,7	11,7
Херсонська	16,0	15,1	15,1	24,2	36,5	33,0	12,1	9,4	10,5
Хмельницька	20,3	19,5	17,5	22,1	31,8	31,1	10,0	9,3	10,3
Черкаська	24,3	25,9	25,2	21,8	26,5	21,8	12,8	11,3	13,9
Чернівецька	9,9	11,7	10,7	20,2	24,9	22,3	12,2	10,7	13,1
Чернігівська	24,9	20,4	20,5	20,8	31,2	28,2	11,0	9,5	8,8

Примітка: сірим кольором виділено три найвищі значення для кожної області.

Авторські розрахунки на основі [7].

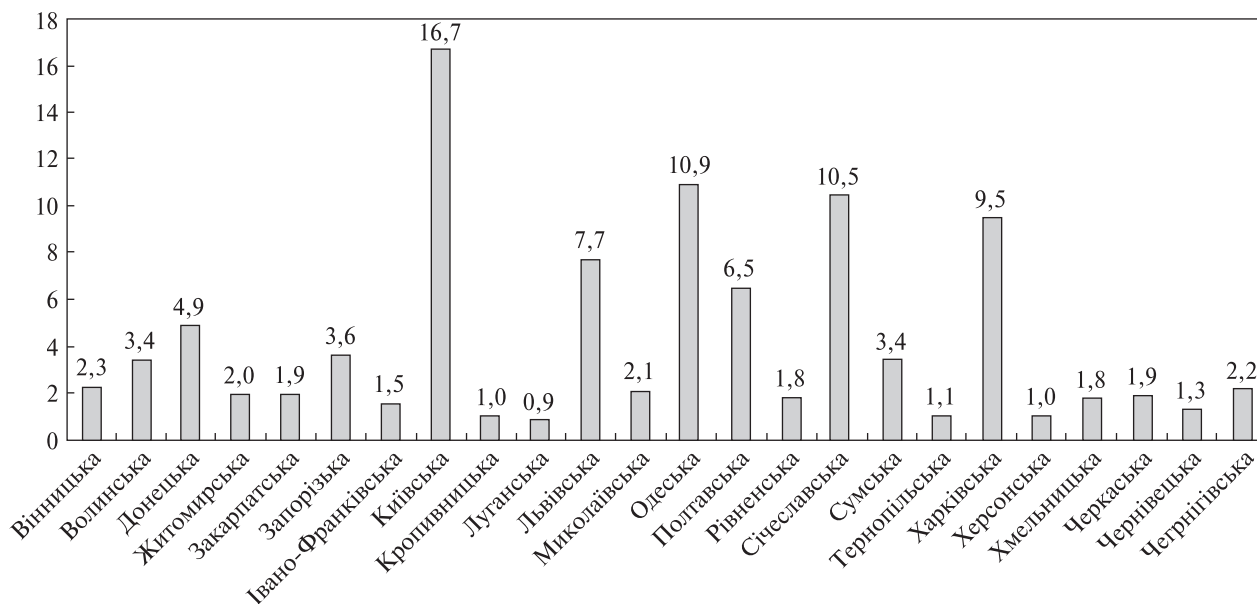

Рис. 2. Надходження до Державного бюджету України у 2018 р. у розрізі регіонів, млрд грн Побудовано на основі [8].

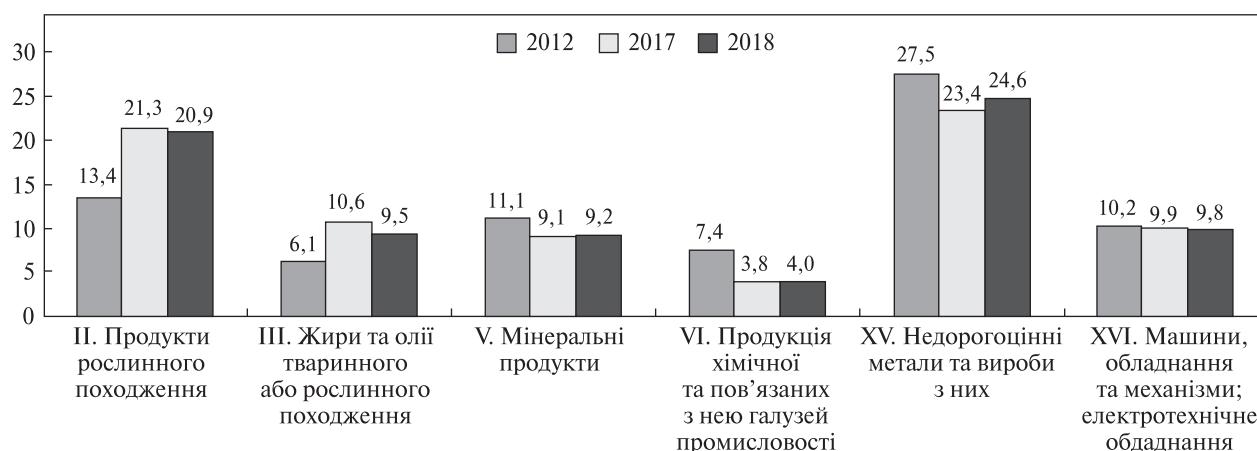

Рис. 3. Структура товарного експорту України (за основними товарними групами), % Побудовано на основі [7].

Державний бюджет України в основному наповнюють індустріальні регіони (передусім Київська, Січеславська, Харківська, Львівська і Полтавська області) та Одеська область (регіон із диверсифікованим типом економіки). На ці шість регіонів у 2018 р. припало 61,8 % надходжень до Держбюджету (рис. 2). Натомість внесок дев'яти аграрних регіонів сумарно становив лише 16,1 %.

Економіка індустріальних регіонів є найбільш експортоорієнтованою. Так, попри зниження у 2018 р. (порівняно з 2012 р.) обсягів товарного експорту у Січеславській, Донецькій і Запорізькій областях на 30,36, 68,9 і 25,39 % відповідно, ці три регіони формують

основу експортного потенціалу України. У 2018 р. їхня частка у товарній структурі вітчизняного експорту сумарно становила 43,05 % (проти 52,48 % у 2012 р.). Водночас ці регіони експортували 94,41 % (88,53 % у 2012 р.) продукції металургії (XV товарна група), яка домінує у вітчизняному товарному експорті (рис. 3). Січеславська область також є лідером серед регіонів України за обсягами експорту продукції добувної промисловості (V товарна група) із часткою 54,55 %. Упродовж 2012—2018 рр. в Україні відбулось погіршення (за критерієм технологічності) структури товарного експорту, підтвердженням чого є значне збільшення у ній низькотехнологічних видів

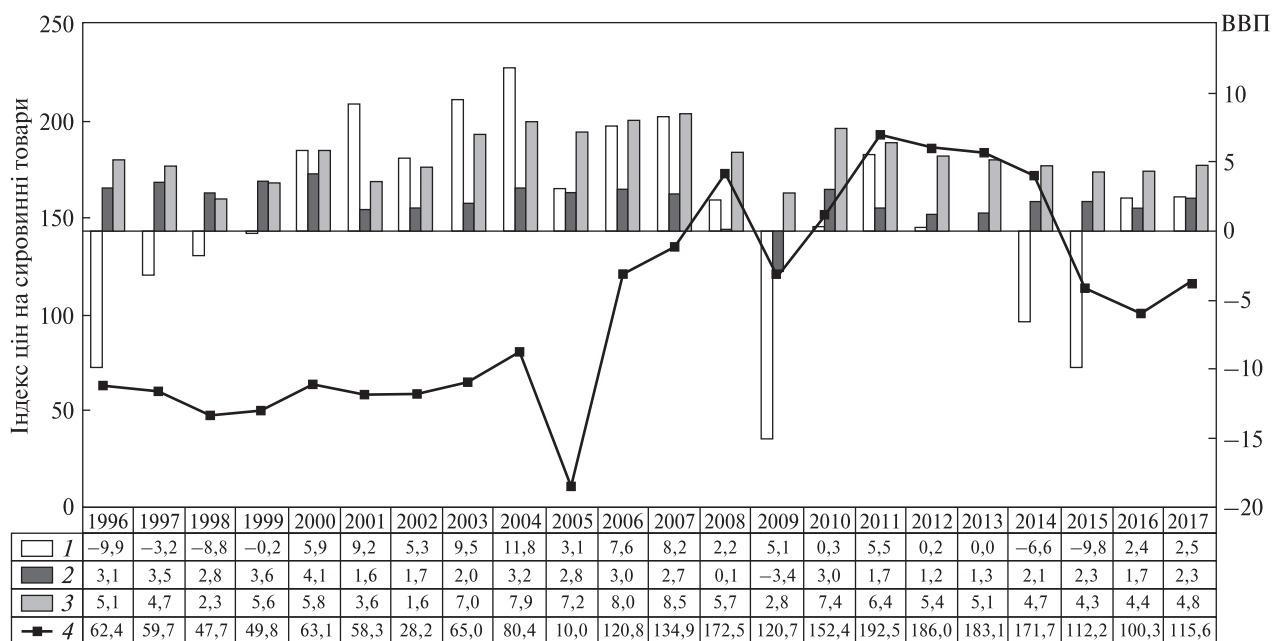

Рис. 4. Динаміка зміни ВВП та індексу цін на сировинні товари на світових ринках, %: 1 — ВВП України, 2 — розвинених країн, 3 — ВВП країн, що розвиваються, 4 — індекс цін на сировинні товари Побудовано на основі [7, 10].

продукції, зокрема АПК (I–IV товарні групи) і текстильних (XI товарна група) виробництв, — у понад 1,5 раза, а деревообробних (IX товарна група) — більш як удвічі. Натомість частки високо- і середньо-високотехнологічних видів продукції суттєво зменшились: транспортних виробництв (XVII товарна група) — у понад 6 разів; хімічних виробництв (VI товарна група) — майже удвічі.

Ознакою погіршення структури вітчизняного товарного експорту (за критерієм технологічності) є також зменшення у ній частки продукції машинобудування (XVI товарна група) до 9,84 %. Так, у 2018 р. машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання домінували у товарному експорті чотирьох областей Західного регіону: Закарпатської (60,84 % проти 71,10 % у 2012 р.), Волинської (42,61 % проти 43,16 %), Тернопільської (41,11 % проти 40,30 %) і Львівської (26,13 % проти 22,24 %). Також продукція XVI товарної групи стала основою експорту Житомирської області з часткою 20,69 % (проти 15,10 % у 2012 р.). Натомість у Запорізькій області частка продукції машинобудування у товарній структурі експорту скоротилась (порівняно з 2012 р.) майже удвічі (на 15,17 в. п.) і склала 15,23 % [9].

Особливістю експорту товарів XVI групи (продукції машинобудування) в Україні є ви-

сока (>45 %) частка у ньому продукції, що виготовлена з давальницької сировини, а в названих областях Західного регіону значення цього показника є удвічі більшим (у середньому ≈ 90 %) і має тенденцію до подальшого зростання. Отже, можемо констатувати не лише скорочення експорту машин та обладнання, але й зменшення у його структурі продукції вітчизняного виробництва.

Зниження рівня диверсифікації структури українського товарного експорту у напрямі посилення його сировинної орієнтації (домінування продукції сільського господарства, добувної промисловості і металургії) поглиблює залежність національної економіки від світової кон'юнктури на сировинних ринках.

Зміна цін на сировинні товари відображається на динаміці ВВП усіх країн. Однак амплітуда коливань ВВП у країнах, що розвиваються, є суттєво вищою, порівняно з країнами із розвинутою економікою (рис. 4). Для економіки України характерний ще вищий динамізм ВВП. Про високий рівень відкритості, а відтак вразливості національної економіки свідчить те, що навіть незначні коливання індексів цін на сировинні товари на світових ринках одразу спричиняють падіння (або зростання) ВВП України. Ці ризики підсилює високий рівень експортоорієнтованості: у 2018 р. частка

експорту товарів і послуг у ВВП України (у фактичних цінах) становила 45,2 %, а у ВДВ — 56,8 %. Водночас частка товарного експорту в загальному експорті складає понад 80 %.

Отже, *ключовою проблемою національної економіки є залежність від кон'юнктури на світових ринках* — висока експортоорієнтованість при домінуванні у товарній структурі експорту сировинних позицій, тобто зернових, олії і металу (II, III і XV товарних груп) із сумарною часткою 55 % у 2018 р. Ця проблема значною мірою спричинена *незадовільною структурою випуску вітчизняної продукції*. Зокрема, у промисловості продукція низькотехнологічних виробництв займає понад 80 %, а у сільському господарстві на продукцію рослинництва у 2018 р. припало 74 % (проти 66,8 % у 2012 р.).

До основних проблем української економіки також можна віднести:

- *погіршення структури капітальних інвестицій у переробну промисловість* — зростання у 2018 р. частки металургії до 26,2 % (проти 24,3 % у 2013 р.) під час зменшення часток машинобудування до 2,5 % (проти 4,8 %) і хімії до 2,7 % (проти 5,9 %);

- *низький рівень ефективності* — продуктивність праці в Україні у 4,5 раза нижча, аніж у Польщі і у 12 разів — аніж у Німеччині; зокрема, у промисловості ця різниця складає 3 і 9 разів відповідно;

- *недостатню інноваційну активність підприємств* — частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої промислової продукції в Україні становить 0,7 %, тоді як у Польщі — понад 7, а в Німеччині — понад 25 %;

- *зменшення основного капіталу* — частка необоротних активів у структурі активів промисловості у 2017 р. скоротилася до 43,3 % (проти 55,2 % у 2013 р.), тоді як у Польщі вона незмінно становить понад 60 %;

- *високу імпортозалежність* — частка імпорту у загальному споживанні промислової продукції в Україні складає 45 % (проти 30 % у Польщі і 25 % у Німеччині), а переробної —

понад 50 %, зокрема, у проміжному споживанні — 52 %, а у валовому нагромадженні основного капіталу — 85 %.

Для вирішення окреслених проблем і забезпечення розвитку економіки України автор пропонує задіяти такі організаційно-економічні механізми:

- *структурну трансформацію промислового сектору економіки* (або реіндустріалізацію) у напрямі стимулювання розвитку високомаржинальних та інноваційних сегментів (інжиніринг і машинобудування);

- *активізацію залучення інвестицій* (зокрема іноземних) у реальний сектор та пріоритетне спрямування капіталовкладень у модернізацію виробництва з метою підвищення його техніко-технологічного рівня, зниження собівартості виготовлення продукції та освоєння її нових видів (із вищою доданою вартістю);

- *розширення виробництв із переробки сільськогосподарської сировини*, розбудову транспортно-логістичних мереж і сучасних складських комплексів;

- *наращення експортного потенціалу на якісно новій основі* — диверсифікацію його географічної структури та розширення структури товарної, передусім за рахунок продукції вищого ступеня переробки;

- *стратегічне планування соціально-економічного розвитку* на регіональному і місцевому рівнях та посилення контролю за використанням бюджетних коштів;

- *підвищення ефективності реалізації інвестиційних проектів* (передусім інфраструктурних) і якості державного менеджменту;

- *подолання монополізму* і забезпечення рівних конкурентних умов для усіх учасників бізнес-процесів.

Перспективи подальших авторських досліджень лежать у площині поглиблення рекомендацій щодо реалізації окреслених механізмів із забезпечення розвитку економіки України, зокрема в умовах глобалізації та поширення концепції Індустрії 4.0.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тільки факти. Сьогоднішня Україна без Криму й Донбасу. Факти ICTV. 13.04.2017. URL: <https://fakty.ictv.ua/ua/ukraine/20170413-tilky-fakty-shho-ukrayina-vtratyla-vnaslidok-okupatsiyi-krymu-i-donbasu> (дата звернення: 11.06.2019).
2. Aslund A. Kremlin Aggression in Ukraine: the Price Tag: Report. Atlantic Council's Eurasia Center. 2018. URL: http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/Cost_of_Kremlin_Aggression_web.pdf (дата звернення: 10.05.2019).

3. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь. За ред. Е.М. Лібанової, М.А. Хвесика; ДУ ІЕПСР НАН України. Київ, 2014. 776 с.
4. Заблодська І.В., Татарченко О.М., Алексєєв А.С., Сивоконь А.В. Розвиток міжрегіонального співробітництва. Чернігів: Десна Поліграф, 2015. 152 с.
5. Рогозян Ю.С. Дискурсивний фрейм моніторингу реалізації домінуючої стратегії розвитку міжрегіонального економічного співробітництва. *Економіка та право*. 2019. № 1 (52). С. 58–67. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.01.058>
6. Заблодська І.В., Носкова С.А., Татарченко О.М., Завойських Ю.А. Економічні передумови оновлення та реалізації стратегії розвитку Донецької області на період до 2020 року. *Економіка та право*. 2016. № 2 (44). С. 20–30. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2016.02.020>
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.07.2019).
8. Надходження податків і зборів. Державна фіскальна служба України. Департамент моніторингу доходів та обліково-звітних систем. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nahodjennya-podatktiv-i-zboriv-obovyaz/nahodjennya-podatktiv-i-zboriv/> (дата звернення: 01.07.2019).
9. Іщук С.О. Діагностика структурних змін у товарному експорті регіонів України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2018. Вип. 3 (131). С. 3–9.
10. International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2018. Report for Selected Country Groups and Subjects. 2018. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=84&pr.y=5&sy=2018&ey=2023&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=001&s=PALLFNFW%2CPNFUELW%2CPINDUW&grp=1&a=1> (дата звернення: 10.05.2019).

Надійшла 08.07.2019

REFERENCES

1. Tilky fakty. Sohodnishnia Ukraina bez Krymu y Donbasu. Fakty ICTV. 13.04.2017. URL: <https://fakty.ictv.ua/ua/ukraine/20170413-tilky-fakty-shho-ukrayina-vtratyla-vnaslidok-okupatsiyi-krymu-i-donbasu> [in Ukrainian].
2. Aslund A. Kremlin Aggression in Ukraine: the Price Tag: Report. Atlantic Council's Eurasia Center. 2018. URL: http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/Cost_of_Kremlin_Aggression_web.pdf
3. Sotsialno-ekonomichniy potentsial staloho rozvytku Ukrainy ta yii rehioniv: natsionalna dopovid. Za red. E.M. Libanovoi, M.A. Khvesyka; DU IEPSR NAN Ukrainy. Kyiv, 2014. 776 p. [in Ukrainian].
4. Zablodska I.V., Tatarchenko O.M., Alekseev A.S., Syvokon A.V. Rozvytok mizhrehionalnoho spivrobitnytstva. Chernihiv: Desna Polihraf, 2015. 152 p. [in Ukrainian].
5. Rohozian Yu.S. Discourse frame for monitoring implementation of the dominant strategy for interregional economic collaboration development. *Economics and Law*. 2019. No. 1 (52). P. 58-67. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.01.058> [in Ukrainian].
6. Zablodska I.V., Noskova S.A., Tatarchenko O.M., Zavoyskyh Yu.A. Economic backgrounds of updating and implementing of the Donetsk region strategy development for the period till 2020. *Economics and Law*. 2016. No. 2 (44). P. 20-30. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2016.02.020> [in Ukrainian].
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
8. Nadkhodzhenia podatkiv i zboriv. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy. Departament monitorynhu dokhodiv ta oblikovo-zvitnykh system. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nahodjennya-podatktiv-i-zboriv-obovyaz/nahodjennya-podatktiv-i-zboriv/> [in Ukrainian].
9. Ishchuk S.O. Diahnostyka strukturnykh zmin u tovarnomu eksporti rehioniv Ukrainy. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy: zb. nauk. pr.* 2018. Iss. 3 (131). P. 3-9 [in Ukrainian].
10. International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2018. Report for Selected Country Groups and Subjects. 2018. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/weorept.aspx?pr.x=84&pr.y=5&sy=2018&ey=2023&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=001&s=PALLFNFW%2CPNFUELW%2CPINDUW&grp=1&a=1>

Received 08.07.2019

С.А. Ищук

ДУ «Институт региональных исследований им. М.И. Долишнего НАН Украины», г. Львов, Украина

НОВЕЙШИЕ ТЕНДЕНЦИИ И ВЫЗОВЫ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ: РЕГИОНАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

Исследовано влияние внешних факторов на показатели социально-экономического развития Украины в 2012—2018 гг. Построен рейтинг регионов Украины по их вкладу в валовой внутренний продукт и проанализирована его динамика. Предложена авторская типология регионов по уровню их экономической специализации. Определены основные проблемы национальной экономики и предложен комплекс механизмов по их преодолению.

Ключевые слова: валовой внутренний продукт, тип экономики регионов, товарный экспорт.

S.O. Ishchuk

SI «Institute of Regional Research n.a. M.I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine», Lviv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-3698-9039

NEW TRENDS AND CHALLENGES FOR UKRAINE'S ECONOMY DEVELOPMENT: REGIONAL MEASUREMENT

The scale of the national economy and, at the same time, its deep heterogeneity in the regional context determine the relevance of scientific researches in this thematic direction. The purpose of the article is a consideration of current trends in the development of Ukrainian regions in the context of key trends of the national and world economy. The influence of external factors on indicators of socio-economic development of Ukraine during 2012-2018 was investigated. The ranking of Ukraine's regions according to their contribution to the gross domestic product has been constructed and its dynamics were analyzed. The author's typology of the regions was proposed according to the level of their economic specialization, according to which the region of Ukraine is divided into four types: industrial (Dnipro, Donetsk, Zaporizhzhia, Ivano-Frankivsk, Kyiv, Lviv, Poltava, Rivne and Kharkiv regions), agrarian (Vinnytsia, Zhytomyr, Kropyvnytskyi, Sumy, Ternopil, Kherson, Khmelnytskyi, Chernivtsi and Chernihiv regions), diversified (Volyn, Transcarpathian and Odesa regions) and alternate (Luhansk, Mykolaiv and Cherkasy regions).

The main problems of the national economy were determined, in particular: dependence on the situation on world markets, unsatisfactory output structure of industry and agriculture, deterioration of the structure of capital investments in the processing industry, low level of efficiency, lack of innovation activity of enterprises, decrease of fixed capital, high import dependence. The complex of mechanisms for ensuring the development of Ukrainian economy was proposed, which includes: structural transformation of the industrial sector of the economy (or re-industrialization); intensification of attraction of investments (in particular, foreign ones) into the real sector; expansion of productions for agricultural raw materials processing; development of transport and logistic networks and modern warehouse complexes; increase of export potential on a qualitatively new basis; strategic planning of socio-economic development at the regional and local levels; increase of investment projects realization efficiency; overcoming monopoly and ensuring equal competitive conditions for all participants of business processes.

Keywords: gross domestic product, type of regional economy, commodity export.